

F.J.

KEREKASZTAL

A kérdés: beszállunk-e egy bombázóba, amelynek a pilótafülkéjében Putyin is ott van?

Az ETDK Politológia szekciójában, 9 diák előadása előtt, a Magyar Kisebbség című folyóirat új számának bemutatásaként a kettős állampolgárságról tartott kolozsvári kerekasztal-beszélgetésen sziporkázott egy történész, egy szociológus és egy sor politológus.

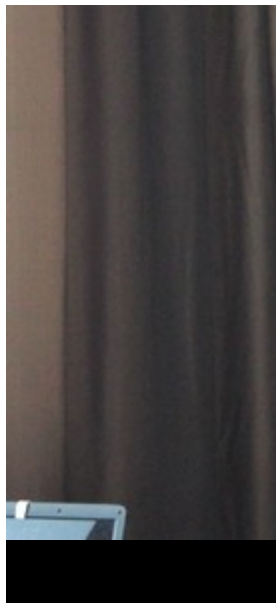
HIRDETÉS

A három tanulmányt, egy ankétot és dokumentumokat közlő lapszámot bemutató Bárdi Nándor történész, Kiss Tamás *Nemzetdiskurzusok hálójában* című – a magyar nemzetfogalom körüli vitákkal, a FIDESZ–RMDSZ viszonytal, és a romániai magyar nemzeti/politikai identitásával foglalkozó – tanulmányából a következő megállapításokat emelte ki:

- az az antinacionalista beszédmód és az az alkotmányos patriotizmus igény, amit a magyarországi baloldal nyolcvanas-kilencvenes években nemzetfogalomként használt eleve szemben áll a kisebbségi magyar közösségek alapvetően nyelvi-kulturális-nemzeti alapon való önszerveződésével és ez a társadalomtörténeti kettősség vált nyilvánvalóvá mind a státustörvény, mind az állampolgárság körüli vitákban;
- attól, hogy 2010-ben létrejön a honosítási törvény, a magyarországi társadalomnak a határon túli magyarokkal kapcsolatos kérdésében alkotott véleménye nem változott meg;
- a 2004-es, kettős állampolgárság-ellenes kampánnyal, a modernizációs retorika és a jóléti sovinizmus összeecsúsztatása révén lényegében a bal-liberális értelmiség nyitotta meg az utat a szélsőjobb narratívák kibontakozása előtt;
- az kisebbségi magyar elitek komoly legitimációs válságba kerültek, hiszen nem részesei a magyar állam és a kisebbségi magyar közösségek tagjai között létrejött közjogi viszonytal, a magyarországi pártoknak egyébként sincs az egyes közösségekre lebontott programja;
- az RMDSZ-nek az elmúlt 25 évben nem sikerült a román nemzetépítés doktrínáját megváltoztatni az egységes nemzetállam jövőképe helyett mást létrehozni, így a kormánykoalíciós részvételek aszimmetrikus alkukhoz vezettek, és a magyar politikai elit egyre inkább a saját közössége felé irányuló forrásszerzésre, annak monopolizálására koncentrált;
- épp ezért is az RMDSZ környezetéből eltűnt az etnikai identitástermelő, társadalomszervező hálózatok tőkésítése, az etnikai mozgósítást szervező réteg;

hiányoznak azok a hajszalerek, amelyek a szakmákat összekötnék egy közpolitikai-érdekvédelmi intézményi rendszerrel;

- a romániai magyarság nemzeti identitásszerkezetét nem jellemzi semmiféle kognitív disszonancia, mert a politikai közösség meghatározásnak létezik egy vékony és mély meghatározása (tovább egyszerűsítve: területiség/lojalitás) és az egyén különböző megközelítései nem zárják ki egymást, minden képletben változnak. Azok a kutatók akik ezt egymással szembeállítják – Kiss szerint – rossz kérdésfeltevésekkel, értelmezésekkel élnek. Bárdi ezt a nemzeti identitással foglalkozó részt tartotta a legindulatosabb és némileg ideologikus résznek, egyébként a romániai magyar politikai kutatások klasszikus tanulmányai közzé sorolta az írást, amely egy új értelmezési nyelvet teremt.

Bárdi Irina Culic és Vass Ágnes román és szlovák esettanulmányának összehasonlító funkcióit emelte ki. Az ankétra beérkezett válaszokat is tipologizálta. A három kérdésblokkal 60 politikust, szakértőt szólítottak meg, 12-en adtak írásos választ. Ebből hárman egyértelműen támogatták és a nemzetpolitika legkomolyabb megvalósításának tekintették az könnyített honosítással megszerezhető állampolgárságot, négyen a FIDESZ belpolitikájának folytatásaként bírálták, négyen az erdélyi magyarság jövője felől az autonómia és a párhuzamos társadalomépítéssel való szakításként értelmezték és a negatív következményeket prognosztizáltak, míg egy válaszadó volt aki alapvetően a megosztott emlékezet és nemzetfelfogás személyes terápiájának szükségességét helyezte a középpontba. Bárdi maga is beismerte, hogy sarkította a tipologizálással a véleményeket. **Korhecz Tamás** és **Salat Levente** igencsak összecsengő állításait emelte ki: a kettős állampolgárság megadása révén a kisebbségvédelem helyett a magyar pártpolitikai küzdelmek kihelyezése történt a kisebbségi magyar közösségekbe, és a kisebbségvédelmet, a kisebbségi társadalomépítést nem pótolhatja a kettős állampolgárság kérdése.

A felvezetést követő kerekasztal beszélgetés meghívottjai **Bakk Miklós, Bodó**

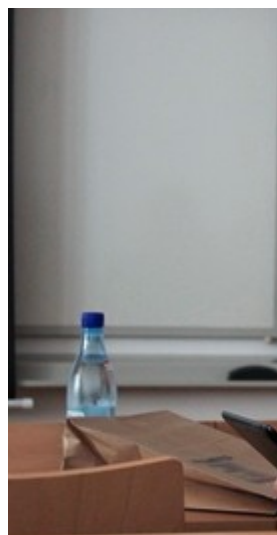
Barna, Kántor Zoltán, Salat Levente és Toró Tibor politológusok, valamint **Kiss Tamás** szociológus voltak.

Az alábbiakban kivonatolva közöljük a beszélgetés során elhangzott lényeges megállapítások egy részét:

Bakk Miklós

- a nacionalizmus-elméletek mentén a román-magyar történelmet újra kell gondolni, és azt is, hogy hogyan játszik a magyar és a román politika a határon-túliség kérdésével és, hogyan teszi át ezt taktikai regiszterbe
- a magyar politikában a leszakadt részek kérdésében a meghatározó az, hogy az akkor következett be, amikor a magyar nemzetépítés éppen csúcsra volt járva. Éppen ezért a magyar nemzetpolitika a mai napig nem tud differenciáltan tekinteni erre, hanem ennek az egységeszménynek az újraértelmezését próbálja megvalósítani

- a román államépítés és a határon túli románok viszonya ettől különböző, ugyanis az akkor még nem országrészek közösségei nagyon különbözőképpen kapcsolódtak be a nemzetépítésbe. Így a bukovinai és az erdélyi kicsit másképp valósult meg, a moldáv pedig egy alternatív nemzetépítés volt, sőt vannak olyan román tömbök, amelyek soha nem voltak részei a román nemzetépítésnek (pl. a Timok völgye)

- ha a kettőt szembeállítjuk, akkor azt látjuk, hogy az utóbbi nemzetépítési koncepció jóval nagyobb politikai és taktikai mozgásteret ad a kisebbségi közösségeknek

Kántor Zoltán

- nem egyetlen nemzetkoncepció van, hanem egy homályos nemzetkoncepció, amire az emberek hivatkoznak, (azt gondolnánk, hogy a politikusok többsége alapos olvasottság után tesz így, de ez nem így van). A nemzetépítés olyan, mint a La Sagrada Familia templom, épül, de nem tudjuk, hogy milyen lesz, nem látjuk a végpontját a folyamatnak, folyamatosan változik, alakul

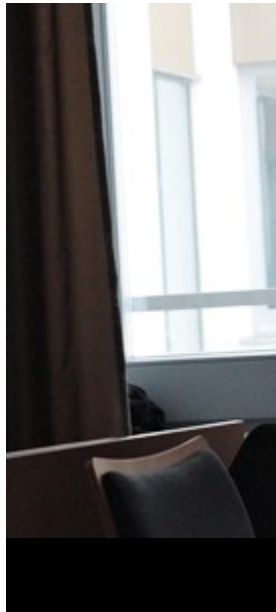
- az egyének véleménye nagyon sokat számít: 500-600 ezernél tart a kettős állampolgárságot felvevők száma, de meg lesz az egymillió is. Persze van, akinek a magyar állampolgárság igénylése túl sok, van aki feleslegesnek érzi és van olyan is, aki protesztból nem teszi meg ezt

Kiss Tamás

- egy olyan nyelvet próbál keresni, amelyen elmondhatóak olyan jelenségek, amelyekről nehéz beszélni, mert rájuk van telepedve egy „máz, kulimász”. Ilyen például a kettős állampolgárság kérdése, de az RMDSZ klientúraépítése is.

- a kettős állampolgárság megadásával nem zárult le semmi, a kategorizációs küzdelem folyik tovább

Salat Levente

- kérdés az, hogy a szakembereket, akik a kérdéssel hivatásukból adódóan foglalkoznak, mentesíti-e valami az alól a felelősség alul, hogy próbáljanak értékelni, állást foglalni a várható következményeket illetően

Salat feltette a kérdést, hogy van-e esély arra, hogy a politikai döntésekről, opciókról tudományos igényű megállapításokat tegyünk és, hogy van-e tudományos alapja annak, hogy a nagy horderejű politikai döntéseket illetően nyíltan állást foglaljanak és ítélezzenek azok helyességéről. Két példával árnyalta a kérdést.

1. **Pólya György pályafüggőség modellje**
urna, benne egy piros és egy fehér golyó. Két játékos, egy-egy urnával, amelyekben csak piros és a másikban csak fehér golyó van. A játék: szerre kivesszük egyet és visszatesznek egy ugyanolyant. Mi lesz ennek a kimenetele? Azt gondolhatnánk, hogy fele-fele arány lesz a végén, de nem, az esetek nagy többségében ez 90 %-os eltolódást fog mutatni ide vagy oda. Ez egy olyan kumulatív logika a kétesélyes kérdések esetében, ami azt mutatja, hogy nem lehet tudni, hogy merre fog hangsúlyosan eltolódni az esélyek közül a végeredmény.

2. Egy elmélet szerint sündisznó és róka típusú elemzők vannak. A sündisznó típusú nagy rendszerekbe, összefüggésekben lát, míg a róka kis és ellentmondó részletekbe. Az érdekes tapasztalat ezekkel az, hogy a rókának nagyobb az esélye, hogy megjósolja a rövidebb távú politikát.

Salat szerint ő sündisznó típusú kutató és a kettős

állampolgárság kérdéskörében csak olyan információk állnak a rendelkezésére, amelyek a rókáknak játszanak a kezére.

- szerinte a kettős állampolgárság története röviden: a Fidesz és **Orbán Viktor** úgy dicsőült meg, hogy a történet kezdetén nagyon határozottan ellenezte az állampolgárság kiterjesztését, majd 2004-ben a „nagyon szerencsétlen” népszavazást követő politikai hisztériában - nem utolsó sorban választói megfontolásból -, felállt a kettős állampolgárságot követelő hullám tetejére. Majd amikor megnyerte a 2010-es választást, abban a helyzetben találta magát, hogy nem maradt más választása: annak ellenére, hogy nem tudhatta, mi lesz belőle, tovább kellett menjen a vállalással. Ettől a pillanattól kezdve létrejött egy olyan helyzet, ahol a szereplők sodródnak ezzel a jelenséggel, létrehozták ezt a Pólya logikájához hasonló eseményt, attól függetlenül, hogy mit gondolnak erről az egészről.

- szerinte azt képzelhetnénk, hogy az RMDSZ-nek volt elképzelése arról, hogy mi lesz ennek a következménye. Habár Kiss Tamás a szövegében utal rá, hogy az RMDSZ-ben volt egy törésvonal ennek az értékelésével kapcsolatban, Salat úgy véli, hogy a nagy törésvonal nem Markó Béla, illetve Antal Árpád és Tamás Sándor között van (eredetileg Antal-Tamás formában hangzott el, a szövegben először tévesen Antal Attila neve szerepelt, javítottuk - szerk. megj.) Szerinte annak vagyunk a szemtanúi, ahogy az RMDSZ-nek, annak ellenére, hogy látja, hogy rossz vége is lehet a dolognak, nincs ereje szembefordulni az áramlattal és ő is felül erre a vonatra.

- Salat úgy véli, hogy ezzel ellentétben az EMNP, meg a holdudvarához tartozó szervezetek részéről azt látjuk, hogy amellet, hogy közvetlen haszonélvezői az eseményeknek, szerintük az autonómia és a kettős állampolgárság kérdése nem összeegyeztethetlen. Azonban arra, hogy miért, nincs válaszuk vagy érvük.

- Salat beszélt **Borbély Zsolt Attilán**ak a kötetben megjelent szövegéről is, amelyben az egyik elképzelés az, hogy meg kell győzni a románokat arról, hogy legyen autonómia, de akár rá is lehet kényszeríteni őket az autonómia megadására. Salat szerint ez rég ott lebeg a nyilvánosság előtt és szerinte annak, aki ezt képviseli, ezt előbb-utóbb fel kell vállalnia. Ez a kérdés szerinte azért érdekes, mert nem világos, hogy ezt akkor is beszabad-e vagy érdemes-e vállalni, ha már nem egy vonatról van szó, hanem

"arról a bombázóról, amelynek a pilótafülkéjében Putyin is ott ül."

- Salat ugyanakkor kijelentette, hogy ez nem a végkövetkeztetés, ugyanis nem tudja, hogy mire lehet számítani a kérdésben

Bárdi Nándor

- Történészként, a nemzetiesítést, az örökségesítést nem pusztá konstrukciónak vagy a nemzet. az etnicitás apriori jelenlétének, hanem változó társadalomtörténeti funkciókkal bíró jelenségként gondolja el. Szerinte Magyarországról nézve a kérdés úgy tevődik fel, hogy egy nemzetiesítési folyamat mikor torzul el.

Bárdi két példával illusztrálta, hogy mit ért ez alatt. Szerinte a „Fölszállott a páva” hihetetlen sikere a politikai támogatáson túl elsősorban a szakmai szűrőknek (a mezőn belüli játékszabályok elismerésének), egy meglévő mozgalomi közösséghez való szerves kötődésnek köszönhető. Volt mire építeni, volt társadalmi funkciója, reprezentációja.,
Ezzel szemben az „Itthon vagy –Magyarország szeretlek” program ott bukott el Bárdi szerint, hogy nem épült a magyarországi valóságra. A kormány által meghirdetett program nem tudott versenyezni a falu hagyományos ünnepeivel, és hiába lehetett pályázni rá 250 000 forintnyi összeget, a program összeomlott, vagy nem lett belőle semmi vagy egy giccsé vált. Hiszen a falvaknak, kisvárosoknak rég van búcsújuk, falunapjuk, más más időpontban és nem lehet azt felülről egységesíteni.

- szerinte az a kérdés, hogy egy döntéshez van-e olyan szakpolitikai háttér illetve társadalmi konszenzus ahol az elképzelések kontrollálhatók, amikor releváns igényeket fejeznek ki, korszerű eszközökkel? Bárdi szerint Magyarországon e tekintetben sokszor mindent felülír a pártpolitikai megfontolás, erről szólnak a nagy minisztériumok, és az új identitáspolitikai un. kutatóintézetek is, amelyek nem adnak szakpolitikai kontrollt, nem szolgáltató jellegűek.

A többször emlegetett elvándorlással kapcsolatban szerinte történelmi perspektívából nézve teljesen világos, hogy Magyarországról szemlélve a jelenségeket a XIX. század második felétől a népességáramlás a Kárpát-medence közepe felé folyik. Ez traumatizálódott az 1918-1920-as impériumváltás azzal, hogy 350 ezer menekült érkezett Magyarországra. De egészen 1916, 1918-ig alapvetően a magyarországi politikai elit abban gondolkodott, hogy még 50 év és a modernizáció, urbanizáció révén a

nemzetiségi tömbök felszámolódnak, beolvadnak a magyar politikai identitás/lojalitásközösségbe. Akkor az a vélemény uralkodott, hogy az iparosítás ezt meg fogja oldani, hiszen érzékelték az 1880-1910 között lezajlott több százezres (zsidó, német, szlovák, román stb.) döntően városi asszimilációt. Tudjuk, hogy teljesen más történt és végül a szocialista iparosítás (az államszocialista nemzetépítés) révén fordult a kocka. Azóta Közép-Európa nem magyar nemzetiségei gondolkodnak úgy, hogy a modernizációval megoldódik a (nemzeti, nyelvi, kulturális) homogenizáció. Bárdi szerint a magyar politikusok, miközben a 2004-es népszavazás óta egyfajta kommunikációs sodrásban voltak, a kérdést (a szomszédos országok magyarságdoktriáinak megváltoztatását) nem tudták kezelni, 2010-ben megnyitották a kapukat (hiszen a nemzeti egység, mint politikai koherenciaképző tartalma egyértelműen a kettős állampolgárság kívánalma lett), közvetetten azt üzenve, hogy „gyertek”, „jöhetnek”. Nyíltan ezt a magyar politika nem vállalhatta fel az eddigi szülőföldön maradás, a nemzetegység retorika miatt sem, de be kell látni, hogy a magyarországi politikai elitek nem rendelkeznek elégséges közpolitikai programokkal, intézményi háttérrel, sem megfelelő forrásokkal a kisebbségi magyar közösségek demográfiai, azonosságtudatbeli veszteségeinek helyi ellensúlyozására. Ugyanakkor a szomszédországi elitek talán kilencven év óta először szinkronba kerülve Budapesttel, azt mondhatják, hogy „mehettek”. A kisebbségi léthelyzet asszinkronitásában, a kétnyelvűséggel való nyűglődés, a mobilitási nehézségekkel szemben megnyílt egy kapu Magyarország és a nagyvilág felé, amelyet ki lehet használni. Hosszabb távon – Bárdi szerint – itt a közép-európai párhuzamos nemzetépítések közé szorult kisebbségi társadalomépítések, a kisebbségi elitek kudarcáról is szó van.

-A magyarországi jóléti sovinizmus és modernizációs, antinacionalista közbeszéd összekapcsolódása kapcsán Bárdi „Magyarország megértetésével próbálkozott és a Kádár-korszak *plebejus nemzet* fogalmát magyarázta, amely az összes szocialista országtól eltért: a legfőbb nemzeti érdek az életszínvonal folyamatos emelése volt, az állami boldogulás valamint a társadalmi, politikai feszültségek összetorlódásának elkerülése. Így tartozott hozzá a Kádár-rendszerhez a jóléti sovinizmus is.

- - Bárdi a következmények latolgatása helyett, amelyben ő is kulcskérdésnek látta a párhuzamos társadalomépítés deficitjét, a kisebbségpolitikai elit közpolitikai programjainak, és az egyéni megszólíttatás hiányát hozta fel. „Miért van az, hogy a lövétei bácsika *Zsoltikát, Viktort* emleget? Nekik a Duna Tv bemondói szinte személyes ismerősök, mert úgy érzik ők gondolnak velük, figyelnek rájuk, hozzájuk szólnak stb. Miért van ez a megszólíttatási igény? Miért csalódott a romániai magyar közvélemény jelentős része a saját politikusaiban, Magyarországon?”

- A történész úgy látja, hogy a romániai magyar kisebbségi elit ehhez képest nem sokat tesz a megszólításért, a kisebbségi hálózatok üzemeltetéséért. „És ez azért megkerülhetetlen kérdés, mert létfontosságú az otthon maradó közösség megerősítése.” Az autonómia euroszanálással vagy Magyarország által való kikényszerítése nem működik. Az önkormányzatiság, a belső helyi demokratikus közösségképződéseken, a vezető kiválasztás mechanizmusain, a kooperációkészségen múlik.

- Bárdi azt kérdezte, hogy a székely vezetők az autonomista retorika közben vajon

hányszor ültek le egymással, sajtónyilvánosság nélkül megbeszélni a dolgaikat? Milyen egyeztetési mechanizmusaik vannak a megyei vezetőknek, polgármestereknek? Folyik-e önkormányzati tanácsos képzés, a jó példák átadása... Hány közös projektjük van a székelyföldi politikusoknak a társadalompolitikában, a konferenciázáson és a fejlesztési kommunikáción túl? Bárdi egy apró ügyet felvetve illusztrálta ezt: "vajon miért nem áll a marosvásárhelyi reptéren egy busz, minden repülőjáratához, amely elvihetné az az embereket Csíkszeredáig? Így álmodoznak például a turizmusról? Egy kisebbségi hálózat ilyen apró funkcionális, otthonosság elemekből állhat össze."

|